

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І.КРИП'КЕВИЧА
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

Чуйко Інна Степанівна

УДК 908 (477) "1860–1917"

**ГРОМАДСЬКА ТА ПАРЛАМЕНТСЬКА
ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВГЕНА ОЛЕСНИЦЬКОГО
(1860–1917 рр.)**

Спеціальність 07.00.01 – Історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі нової і новітньої історії та методики її викладання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: **Матейко Роман Михайлович**, кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства Тернопільського національного економічного університету

Офіційні опоненти: **Кондратюк Костянтин Костянтинович**, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри новітньої історії України Львівського національного університету імені Івана Франка

Мазур Орест Ярославович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, теорії та практики культури Національного університету “Львівська політехніка”

Провідна установа: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Захист відбудеться 5 березня 2007 р. о 15 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.222.01 в Інституті українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України (79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України.

Автореферат розісланий ___ лютого 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук

І.Г.Патер

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування громадянського суспільства в Україні посилило зацікавлення широкого загалу українства, перш за все науковців, вітчизняною історією. Глибоке та критичне осмислення подій минулого, увага до народних традицій і культурних надбань, вивчення досвіду господарської діяльності та аналіз результатів політично-державницьких прагнень українців, особливо в період національного відродження другої половини ХІХ – початку ХХ ст., усвідомлюються нині як консолідуючі фактори суспільства. При цьому пріоритетного значення набуває звернення до творчої спадщини знакових постатей української історії, повернення із забуття правди про сподвижників національної ідеї, адже людський вимір є тим критерієм, який визначає духовність, потяг до історичної правди.

Серед постатей, що віддано працювали на теренах українського національного відродження Східної Галичини, а згодом замовчувалися або несправедливо не визнавалися владою, виділяється Євген Олесницький. Дослідження його діяльності має чималу наукову цінність, пізнавально-виховне і практичне значення для нинішнього й наступних поколінь. Тому актуальність дисертаційної теми продиктована необхідністю створення цілісної наукової біографії політика. Навіть при загальному знайомстві з багатогранною і різнобічною діяльністю Є.Олесницького вражає широкий спектр його інтересів. Він користувався незаперечним визнанням і авторитетом у культурно-просвітницьких, кооперативних, економічних та громадсько-політичних товариствах краю, успішно виконував свою суспільну місію як депутат Галицького сейму й австрійського парламенту.

Для теперішніх українських правників велике значення має вивчення професійної праці Є.Олесницького як адвоката. Кооперативна діяльність, нагромаджений ним досвід захисту економічних прав селян, організаторські здібності як керівника та члена багатьох галицьких господарських товариств і установ слугуватиме прикладом сучасним економістам. Для українського депутатського корпусу може послужити взірцем плідна робота Є.Олесницького

у вищих законодавчих органах влади краю і держави. Донині зберігають актуальність його наукові розвідки з юриспруденції, культури, економіки, політики. Цінним для сьогодення українського державотворення є досвід громадської діяльності Є.Олесницького.

Однак, різнобічна праця визначного українського громадсько-політичного діяча на сьогодні ще не вивчена. Це зумовлює потребу в ґрунтовному і цілісному дослідженні, неупередженому та об'єктивному висвітленні даної проблеми. Залучення в науковий обіг значного комплексу нових архівних джерел, які раніше були недоступними, підсилює актуальність пропонованого дослідження. Таким чином, аналіз впливу багатогранної й плідної діяльності Є.Олесницького на процеси творення української державності, національне самоусвідомлення широких мас українського суспільства та осмислення його місця в історії України є одним із важливих завдань сучасної української історичної науки.

Мета наукової роботи – реконструкція життєвого і творчого шляху Є.Олесницького, комплексне й об'єктивне висвітлення його багатогранної діяльності, впливу на піднесення господарського і культурно-просвітнього рівня життя краю, пробудження національної свідомості галицьких українців, захисту їх національних інтересів, розкриття важливих аспектів теоретичної спадщини, з'ясування значення у вітчизняній історії.

Для досягнення мети авторка поставила **завдання** дослідити такі аспекти біографії Є.Олесницького:

- стан історіографічної розробки теми та її джерельне забезпечення;
- основні чинники формування світогляду й активної громадської позиції;
- процес професійного зростання;
- особливості діяльності як організатора суспільно-політичного життя;
- зміст і результати роботи у товариствах “Просвіта”, “Сільський господар”, кооперативних інституціях;
- політичні переконання та участь у передвиборчих кампаніях краю;

– основні напрямки і результати діяльності як депутата Галицького сейму, австрійського парламенту, члена Української національно-демократичної партії (УНДП) та Загальної Української Ради;

– участь у боротьбі за демократизацію виборчої системи.

Об’єкт дослідження – місце і роль Є.Олесницького в національно-політичному й економічному житті Східної Галичини на зламі ХІХ–ХХ ст.

Предмет вивчення – основні напрямки і зміст громадсько-політичної, господарської та парламентської діяльності Є.Олесницького, його вплив на економічні, культурні й політичні процеси кінця ХІХ – початку ХХ ст. на тлі національно-державницьких прагнень українців Східної Галичини.

Хронологічні межі дисертації охоплюють 1860–1917 рр. – період життя та діяльності Є.Олесницького. Цілісний хронологічний підхід дає змогу повніше з’ясувати і визначити його внесок у суспільний та політичний розвиток Східної Галичини, окреслити місце в національній історії.

Методологічні засади роботи – принципи об’єктивності, історизму, системності, всебічності, які ґрунтуються на пріоритеті документів.

Дослідження зумовило використання таких **методів**: аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, логічний, проблемно-хронологічний, порівняльний, ретроспективний, біографічний.

Наукова новизна дисертації полягає у комплексному аналізі громадської й парламентської діяльності Є.Олесницького, створенні його цілісної політичної біографії. У процесі підготовки роботи дисертантці вдалося виявити і ввести у науковий обіг значну частину неопублікованих матеріалів, раніше недоступних і невідомих або маловідомих першоджерел. Це дало змогу об’єктивно висвітлити основні етапи життя, різнобічної суспільно-політичної діяльності Є.Олесницького, ґрунтовно розкрити його внесок в економічну розбудову краю, з’ясувати роль у піднесенні національної свідомості українського народу.

Практичне значення дисертації визначається тим, що зібраний фактологічний матеріал, теоретичні положення, основні ідеї, висновки можуть

бути використані при написанні праць з історії України, історіографічних і краєзнавчих видань, посібників, спеціальних статей, у практичній викладацькій та краєзнавчій роботі, впроваджені у вузівські навчальні дисципліни “Історія України”, “Економічна історія України”, “Історичне краєзнавство”, при побудові експозицій у краєзнавчих музеях.

Зв’язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційне дослідження – складова частина комплексної наукової теми “Україна в контексті всесвітньої історії” кафедри нової і новітньої історії та методики її викладання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 24 грудня 1998 р.).

Апробація основних положень дисертаційного дослідження здійснена на таких конференціях: 1. Всеукраїнська науково-теоретична конференція “Суспільство, історія, методологія дослідження, практика” (Тернопіль, 2004); 2. Міжнародна науково-практична конференція “Гуманізм і освіта” (Вінниця, 2004); 3. XII щорічна Міжнародна науково-практична конференція “Соціально-економічні, політичні та етнонаціональні чинники буття народу в системі українознавства” (Київ, 2004); 4. Третя наукова краєзнавча конференція “Історичні пам’ятки Галичини” (Львів, 2004); 5. 58-ма конференція молодих вчених “Каразінські читання”, присвячена 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні (Харків, 2005); 6. Всеукраїнська наукова конференція “Українська історична біографістика: забуте і невідоме” (Тернопіль, 2005); 7. П’ята Буковинська Міжнародна історико-краєзнавча конференція, присвячена 130-річчю заснування Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича (Чернівці, 2005); 8. Наукова конференція “Тернопіль: час, події, люди”. До 465-річчя від першої писемної згадки (Тернопіль, 2005); 9. Четверта наукова краєзнавча конференція “Історичні пам’ятки Галичини”. До 150-річчя від дня народження Івана Франка (Львів, 2006).

Результати дослідження обговорено також на щорічних звітних наукових конференціях викладачів, аспірантів та студентів Тернопільського

національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (кафедра нової і новітньої історії та методики її викладання).

Основні положення роботи викладено у монографії “Євген Олесницький: сторінки життєпису. Історико-біографічний нарис” (2005) та 11 статтях, 5 з яких опубліковано у фахових виданнях ВАК України.

Структура дисертації складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури (638 позицій). Обсяг основного тексту дисертації – 198 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено об’єкт та предмет дослідження, методологічну основу, мету та завдання роботи, з’ясовано наукову новизну, практичне значення дисертації.

У **першому розділі дисертації “Історіографія проблеми та аналіз її джерельної бази”** розглянуто і проаналізовано стан наукової обробки теми та її джерельну базу.

Проблема громадської та парламентської діяльності Є.Олесницького практично не вивчена сучасною історичною наукою. Відсутність глибоких досліджень пояснюється тим, що ім’я відомого українського політика свідомо замовчувалося з ідеологічних міркувань. Нагромадження історіографічного матеріалу з даної теми можна поділити на п’ять періодів.

Перші спроби дослідження окремих проявів і аспектів багатогранної діяльності Є.Олесницького відносяться до 20–30-х рр. ХХ ст. Так, К.Левицький висловлював думку про нього як впливового політика. М.Творидло описав його заходи щодо реорганізації “Сільського господаря”. У такому ж контексті здійснено дослідження Є.Храпливого та І.Хоткевича. Першою спробою більш систематизованої оцінки життя та діяльності відомого українця була брошура В.Бачинського “Народний трибун”(1938).

У роки радянської влади історична наука показувала Є.Олесницького з тогочасних ідеологічних засад. У такому ключі висвітлено його економічні

погляди в монографії С.Злупка “Економічна думка на Україні” (1969). Проте комуністичний режим переважно замовчував ім’я громадсько-політичного діяча.

Дослідники діаспори А.Качор, І.Боднарук, І.Сохоцький, Т.Цюцюра, І.Витанович присвятили життєпису та діяльності Є.Олесницького цілу низку праць. Біографічні дані політика містять наукові розвідки в історико-краєзнавчих збірниках, які висвітлюють історію Стрийщини, Тернопільщини, Чортківщини, Терехівщини, Збаражчини та ін.

У 1990-х рр. на сторінках періодичних видань про Є.Олесницького з’явилися публікації науково-популярного характеру Б.Фур, Б.Мельничука, Р.Матейка, М.Ващишин. До 140-річчя від його народження опубліковано низку статей Р.Матейка, М.Ващишин, С.Злупка та інших науковців, в яких розкрито важливі аспекти життєвого шляху громадсько-політичного діяча, високо оцінено його патріотичні переконання, висвітлено внесок у розвиток кооперативного руху Східної Галичини, об’єктивно розкрито економічні погляди. Чимало фактів про багатогранну діяльність Є.Олесницького та його творчу спадщину систематизовано і проаналізовано у наукових розвідках Т.Гелей і Я.Заніка, В.Качкана, В.Плисюка. Новизною підходів, оригінальним поглядом і неординарною критичною оцінкою, зокрема щодо політичної кар’єри Є.Олесницького, вирізняються роботи О.Аркуші. Важливі дані про окремі аспекти праці Є.Олесницького на політичній, культурній або економічній ниві знаходимо також у статтях Л.Пинди, С.Гелея і Р.Пастушенка, З.Струк, Л.Родіонової, С.Шевельової та І.Василик.

Цінними для вивчення даної проблеми є монографії сучасних дослідників: О.Збожної “Учнівські та студентські “Громади” – школа виховання української національної еліти” (2003), І.Андрухів і П.Арсенича “Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр.” (1996), М.Алексієвця й І.Зуляка “Діяльність “Просвіти” у національно-культурному відродженні Східної Галичини (1868–1914)” (1999), Л.Реві-Родіонової “Українське товариство “Сільський господар” 1899–1944 рр. Історія.

Досвід” (2000), О.Сухого “Галичина: між Сходом і Заходом. Нариси історії ХІХ – початку ХХ ст.” (1999), І.Чорновола “Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861–1901 (нарис з історії українського парламентаризму)” (2002), О.Аркуші “Галицький сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр.” (1996), Ю.Михальського “Польські політичні партії та українське питання в Галичині на початку ХХ століття: (1902–1914)” (2002).

Досліджувана проблема частково представлена у польській історичній літературі. В.Найдус зафіксувала перші депутатські запити Є.Олесницького. Е.Хорнова подала короткий матеріал з адвокатської сторінки його життєпису. Ю.Бушко простежив деякі кроки політика на шляху боротьби за демократизацію виборчої системи, показав виборчі округи, від яких Є.Олесницький був обраний до австрійського парламенту. С.Гродзиський звернув увагу на його депутатські запити. Ч.Партач проаналізував участь Є.Олесницького у партійних зборах, політичних вічах, виступи в сеймі, описав перебіг конфлікту 1904 р. між ним та його колегами. Знаково, що історик назвав Є.Олесницького розважним, поміркованим політиком, вважаючи його критику несправедливою і невиправданою. Згадують українського діяча і польські дослідники А.Мейснер, А.Вонтор.

Отже, наявні дослідження життєвого шляху і діяльності Є.Олесницького носять безсистемний і фрагментарний характер та не дають цілісної уяви про Є.Олесницького як людину, громадського діяча і політика.

Джерельною базою дисертації стали друковані та рукописні матеріали: 1 – документація органів державної влади та управління Австро-Угорщини; 2 – матеріали і документи тогочасних громадсько-політичних та економічних інституцій; 3 – праці Є.Олесницького; 4 – епістолярна спадщина; 5 – мемуари; 6 – періодичні видання.

Джерельні матеріали, використані у дисертації, були почерпнуті з архівних справ 24 фондів 8 архівів Києва, Львова і Відня, а також з бібліотечних фондів України і Польщі. Зокрема, це: 1). Центральний державний архів вищих органів влади і управління України: Ф. 4465 Колекція окремих

документальних матеріалів українських націоналістичних емігрантських установ, організацій та різних осіб. 1901–1945; Ф. 3807 Жук Андрій – український емігрант, член президії “Спілки визволення України”; 2). Центральний державний історичний архів України у місті Києві: Ф. 1235 Грушевські – історики, лінгвісти; 3). Центральний державний архів громадських об’єднань і організацій України: Ф. 6 Центральний Комітет Комуністичної партії Західної України; 4). Центральний державний історичний архів України у місті Львові: Ф. 348 Товариство “Просвіта”, м. Львів. 1868–1939 рр.; Ф. 146 Галицьке намісництво; Ф. 408 Греко-католицький ординаріат, м. Львів; Ф. 746 Українська парламентська репрезентація в австрійському парламенті, м. Відень; Ф. 309 Наукове товариство ім. Шевченка, м. Львів. 1873–1939, 1941–1944 рр.; Ф. 382 Романчук Юліан – письменник; Ф. 302 Крайове господарське товариство “Сільський Господар”, м. Львів. 1898–1944 рр.; Ф. 358 Шептицький Андрій, Олександр, граф, митрополит греко-католицької церкви 1865–1944 рр.; Ф. 440 Загальна Українська Національна Рада, м. Відень; Ф. 363 Левицький Володимир Лукич (псевд. Василь Лукич), нотаріус, письменник, літературознавець, культурно-освітній діяч, дійсний член НТШ. 1856–1938 рр.; Ф. 810 Центральний передвиборчий комітет до Крайового сейму у Львові; 5). Державний архів Львівської області: Ф. 26 Львівський королівський університет ім. Франца І (1817–1918). Університет ім. Яна Казимира у Львові (1919–1939); 6). Парламентський архів у республіці Австрія; 7). Інститут рукописів Центральної наукової бібліотеки НАН України ім. В.Вернадського: Ф. 114 Товариство “Просвіта”; 8). Відділи рукописів та україніки Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаніка НАН України: Ф. 59 Козловські; Ф. 168 Марков О.; Ф. 154 Партицький О.; Ф. 17 Бучинський М.; Ф. 11 Барвінські; Ф. 9 Окремих надходжень; 9). Відділ україніки Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І.Франка; 10). Львівська державна обласна універсальна наукова бібліотека; 11). Відділ фондів Тернопільського обласного краєзнавчого музею; 12). Тернопільська державна обласна універсальна

наукова бібліотека; 13). Народова бібліотека Польщі та Наукова бібліотека Варшавського університету.

Особливо цінними для написання дисертаційного дослідження були архівні матеріали. У документах цієї групи, щоправда розпорошених по різних фондах, розкрито загальну суспільно-політичну ситуацію у Східній Галичині, подано відомості про громадсько-політичні й економічні товариства та участь у них Є.Олесницького.

Вагоме місце в дослідженні займає добірка матеріалів вищих органів державної влади та офіційних установ Австро-Угорщини, з якої, зокрема, почерпнуто чимало інформації про університетський період навчання Є.Олесницького. Проте найбільшу цінність для дослідження з даної групи джерел становлять документи про діяльність Галицького сейму й австрійського парламенту. Це пояснюється тим, що опубліковані стенограми засідань вищих законодавчих органів влади подають дослівні виступи, репліки, питання й відповіді галицько-українських політиків, у тому числі й Є.Олесницького.

Джерельну основу роботи істотно доповнює документація тогочасних українських культурно-просвітніх та господарських товариств, з якими співпрацював Є.Олесницький. Йдеться про видані чи неопубліковані статuti товариства “Сільський господар”, звіти про діяльність цієї установи і товариства “Просвіта” та інші діловодчі матеріали.

Важливу групу джерел становлять ґрунтовні розвідки Є.Олесницького, його науково-популярні та публіцистичні статті, а також виступи і меморандуми, направлені у владні установи. Значна частина їх була опублікована на сторінках тогочасних часописів. Чимало праць і промов виходили окремими брошурами. Це розвідки на економічно-правову тематику та виступи Є.Олесницького як депутата Галицького сейму чи австрійського парламенту.

Авторка дисертації вводить до наукового обігу неопублікований епістолярій Є.Олесницького, як правило, рукописний і представлений у роботі архівними матеріалами з особистих фондів українських діячів.

Значний інтерес для дослідження життя та діяльності Є.Олесницького становлять його мемуари “Сторінки з мого життя” (1934, 1935), а також спогади А.Чайковського, Л.Цегельського, К.Левицького, О.Барвінського та ін.

Істотним компонентом джерельної бази роботи послужила тогочасна періодика – публікації Є.Олесницького або згадки про нього і різні аспекти його діяльності у “Ділі”, “Часописі правничій”, “Правді”, “Господарській часописі”, “Господарі і Промисловці”, “Економісті”, “Самопомочі”, “Підгірській Раді”, “Стрийському Голосі”, “Літературно-науковому вістнику”, “Зеркалі”, “Новому зеркалі”, “Землі і волі”, “Київській Раді”, “Господарсько-кооперативному часописі”, “Сільському господарі”, “Українському агрономічному вістнику”, “Кооперативному молочарстві”, “Кооперативній Республіці”, “Вістнику Союзу визволення України”, “Ілюстрованому календарі товариства “Просвіта”, “Ілюстрованому господарському календарі “Сільський Господар” та у польській періодиці (“Monitor”, “Gazeta Narodowa”).

Цінними для дослідження стали матеріали щодо вшанування пам’яті Є.Олесницького, огляди функціонування “Просвіти” і “Сільського господаря”, звіти про економічні конгреси початку ХХ ст., діяльність української репрезентації у віденському парламенті на прикладі меморандумів австрійській владі, діяльність Загальної Української Ради, дані з приводу побудови українського театру, звернення українських студентів до парламентської репрезентації, заходи Є.Олесницького в рамках чергової виборчої кампанії 1908 р., стосунки Є.Олесницького з А.Шептицьким, відвідини ним кабінету міністрів Австро-Угорщини 1912 р. та участь в нарадах УНДП 1907 р. тощо.

Отже, багатоманітний документальний матеріал, різний за походженням, надає можливість ґрунтовно й цілісно висвітлити громадську та парламентську діяльність Є.Олесницького. Джерельна база цілком достатня для розв’язання сформульованих завдань.

У другому розділі **“Формування світогляду і професійне зростання Євгена Олесницького”** показано основні чинники формування суспільно-політичного світогляду та фаховий ріст Є.Олесницького.

Визначальними чинниками процесу формування світогляду та активної громадсько-політичної позиції українського діяча стали і родинне виховання, що здійснювалося у національному дусі, й учнівське оточення Тернопільської гімназії, де як член, а згодом і голова учнівської “Громади” юнак почав набувати досвіду суспільно-політичної роботи та заклав фундамент своїх патріотичних переконань. Проте найважливішим етапом розвитку Є.Олесницького як особистості й громадського діяча слід вважати університетський період навчання, де його світоглядні позиції формувалися під впливом викладацького середовища та української громади в особі І.Франка, В.Барвінського, Н.Навроцького, К.Левицького. Ці й інші відомі тогочасні діячі та їх погляди спрямували світобачення Є.Олесницького на шлях “органічної” праці та виробили в ньому дух модерного українства, що протиставлялось формальному, сентиментальному. Формування національних почуттів, які відіграли неабияку роль у майбутній громадсько-політичній діяльності Є.Олесницького, розширення та збагачення інтересів й світогляду діяча відбувалось і завдяки його участі у студентських організаціях “Дружній Лихвар”, “Кружок правників” і культурно-просвітницьких товариствах “Руська Бесіда” і “Просвіта”.

У студентські роки і пізніше Є.Олесницький співпрацював з галицько-українськими періодичними виданнями “Батьківщина”, “Правда”, “Діло”, в яких публікував свої глибоко фактологічні, стилістично блискучі статті на правову, соціально-економічну та політичну тематику, редагував гумористичні журнали “Нове зеркало” й “Зеркало”, видавав літературний збірник “Русько-українська бібліотека”, здійснював науково-редакторську працю у “Часописі правничій”, виступав як літературний критик, перекладач, поет і театральний діяч. Завдяки цьому відбулася кристалізація його народовських переконань і він став активним учасником громадсько-політичного та національно-культурного життя Східної Галичини.

Є.Олесницький – співторець нового етапу українського національного відродження, що увійшов у історію як “адвокатська доба”. Тому окремою

сторінкою в його життєписі є правнича діяльність. Закінчивши юридичний факультет Львівського університету і відкривши власну адвокатську канцелярію в Стрию, він незабаром став кваліфікованим правником, знаним на цілий край завдяки захисту соціальних, національних і громадянських прав українців у гучних політичних судових процесах. На адвокатській ниві Є.Олесницький зарекомендував себе як високоморальна людина, професійний правник і незрівняний промовець.

Найгучнішою, відомою на цілий край судовою справою, у якій брав участь Є.Олесницький, став успішний захист ним українського депутата Т.Окуневського, звинуваченого в підбурюванні населення проти галицького намісника К.Бадені. Без перебільшення, вагомою заслугою адвоката стало використання ним української мови як ділової у власному юридичному бюро. Крім того, він домогся ведення судового діловодства у Стрию лише українською мовою. Ці заходи були спрямовані на утвердження національної ідеї у свідомості кожного українця і принесли свої позитивні результати.

У третьому розділі **“Участь у громадському та економічному житті”** охарактеризовано діяльність Є.Олесницького у товариствах “Просвіта”, “Сільський господар” та українських кооперативних інституціях краю.

Головною рисою юридичної практики Є.Олесницького стало її успішне поєднання з громадською діяльністю у Стрийському повіті й Східній Галичині в цілому. Очолене ним товариство “Підгірська Рада” у Стрию активно зайнялося політичною роботою, за його ініціативи “Міщанська Бесіда”, філія “Просвіти” і Народний дім розпочали культурно-просвітні заходи, а громадсько-економічна організація “Каса задаткова” перейшла від поляків до українців, при філії “Просвіти” в Стрию виник Союз руських молочарських спілок. Завдяки цьому в повіті закладалися підвалини українського громадсько-політичного, господарського і культурно-просвітницького життя. Є.Олесницький здобув пошану і авторитет серед місцевих жителів, а Стрийщина за рівнем національного розвою вийшла на межі XIX–XX ст. на одне з перших місць у Східній Галичині.

Важливе значення у формуванні Є.Олесницького як зрілого громадського діяча мало товариство “Просвіта”. Переїнявши організаторські здібності від свого батька о. Г.Олесницького, який створив читальню “Просвіти” у Говиліві Великому на Теробовлянщині, набувши досвіду діяльності у львівській “Просвіті” завдяки участі у праці її літературної і видавничої комісії, в обговоренні матеріалів календарів, у розробці деяких статутів і, нарешті, в заснуванні господарсько-промислової комісії та створенні програми діяльності останньої, Є.Олесницький переніс ці знання і досвід на “стрийський ґрунт”. Саме на Стрийщині повністю розкрився його талант на чолі проводу місцевої філії “Просвіти”. Влаштування ним доповідей з різних галузей знань, хорових виступів, віч, ювілейних концертів, днів пам’яті відомих українців, заснування розгалуженої мережі первинних осередків у кожному селі повіту, організація безплатної бібліотеки, діяльна участь у спорудженні Народного дому в Стрию сприяли посиленню інтересу населення до знань і культури. А налагодження дахівкарського, ткацького, молочарського промислів, садівництва і городництва, організація меліорації пасовиськ і сіножатей, створення крамниць підняло добробут жителів повіту. Організаторська діяльність Є.Олесницького була продиктована переконанням, що економічна праця може і повинна проводитись лише поряд з просвітою народу. Такі думки свідчать про далекоглядність і глибоку проникливість громадського діяча у тогочасні суспільні процеси. Перенесення даних теоретичних побудов на практичний ґрунт сприяло активізації освітньо-культурного й налагодженню економічного життя українців Східної Галичини, створювало умови для їх консолідації, формувало у них навички цивілізованого господарювання, розуміння своїх національних і громадянських прав. Свідченням плідної й успішної діяльності Є.Олесницького у товаристві й визнанням заслуг діяча перед ним стало обрання його головою матірньої “Просвіти” у Львові, членом почесної старшини першого просвітньо-економічного конгресу, а також почесним членом товариства “Просвіта”.

Є.Олесницький відіграв важливу роль у господарській організації українства. Особливі його заслуги в розвитку кооперативного руху як визнаного організатора і провідника Крайового союзу господарсько-молочарського в Стрию, Крайового союзу господарсько-торговельних спілок, Крайового союзу для хову і збуту худоби, а також як члена дирекції страхового товариства “Дністер”, Земельного банку іпотечного та Крайового союзу ревізійного у Львові. Саме молочарство стало тією галуззю сільської кооперації, до створення якої він найбільше прислужився. Прибутки від нього сприяли розв’язанню проблеми поліпшення матеріального добробуту галицько-українських аграріїв. Чималих зусиль доклав Є.Олесницький до поступу українського села завдяки реорганізації очоленого ним товариства “Сільський господар”, розвитку його діяльності та перетворенню на основну громадсько-економічну інституцію Східної Галичини, яка стала виразником інтересів українських селян перед органами влади. Рушійною силою громадсько-господарських та просвітньо-економічних заходів Є.Олесницького було переконання, що національно-державницький розвиток неможливий без опори на заможних громадян.

У **четвертому розділі “Парламентська діяльність”** досліджується праця Є.Олесницького у Галицькому сеймі та віденському парламенті.

Громадсько-політична та економічна робота Є.Олесницького тісно переплилася з його політичною діяльністю. Переконаний народовець виступав проти угод з поляками, відстоюючи послідовну опозиційну тактику, оскільки вважав, що українці мають право вимагати задоволення своїх національно-культурних потреб й інтересів безпосередньо від центральної австрійської влади, а також володіють усіма підставами на успішний результат такого діалогу. Цих переконань Є.Олесницький дотримувався упродовж усієї своєї політичної кар’єри.

У велику політику Є.Олесницький прийшов із солідним інтелектуальним багажем і практичними здібностями, оскільки ще з молодих років спостерігав за діяльністю крайового парламенту, виступав публічним

критиком проголошеного курсу українсько-польсько-австрійського порозуміння “нова ера”, не йшов на відкриту конфронтацію з русофілами, найкращим методом боротьби проти яких вважав зміцнення українофільських установ, зокрема стрийського політичного товариства “Підгірська Рада”, влаштовував політичні селянські віча, брав активну участь у передвиборчих кампаніях. Політичні уподобання Є.Олесницького були пов’язані з національно-демократичною течією. Тому він опинився в числі засновників УНДП, неодноразово балотувався і обирався від неї до крайового сейму й австрійського парламенту. Діяльна участь Є.Олесницького у складі даної партії, в якій він проявив себе як ліберал європейського взірця, висунула його у трійку лідерів УНДП. Ставши депутатом Галицького сейму, Є.Олесницький одразу ж очолив українську фракцію і керував нею упродовж усього періоду своєї парламентської праці. Згодом він посилив свій політичний вплив у краї, ставши ще й депутатом австрійського рейхсрату.

Парламентська діяльність Є.Олесницького відбивала національні прагнення галицьких українців. У численних виступах, депутатських інтерпеляціях політик намагався піднести економічний рівень українства, тому вимагав впровадження аграрних реформ для селян і міщан, виступав проти утворення бюро посередництва праці й рентових господарств, як некорисних для українців, добивався компенсаційної матеріальної допомоги центрального уряду українським аграріям за не вигідні міжнародні договори і за наслідки стихійних лих, доповідав щодо реформи водного, цивільного, мисливського законів, проекту загального соціального забезпечення, брав активну участь у дебатах про причини дорожнечі в містах, у бюджетних дискусіях тощо.

Не менш важливими завданнями, до залагодження яких у парламентських стінах Є.Олесницький прилучився, були справи українського шкільництва. Усвідомлюючи важливу роль школи для національно-культурного відродження українців, він виступав за реорганізацію системи народних шкіл, наповнення підручників матеріалом з української історії, вимагав поділу Крайової Шкільної Ради на дві національні секції, відкриття

нових українських гімназій, впровадження викладання у середніх і народних школах українською мовою, доповідав про нехтування української мови в судах та інших органах влади, клопотав про долю українських вчителів і, нарешті, виступив ревним поборником ідеї відкриття українського університету в Львові й створення кафедр з українською мовою викладання.

Змагання за виборчу реформу до Галицького сейму та за демократизацію виборчої системи імперії Габсбургів у цілому Є.Олесницький вважав основною політичною програмою галицьких українців, що була „на часі”, оскільки створювала сприятливі умови і можливості для боротьби за національно-територіальну автономію Східної Галичини в рамках Австро-Угорської імперії. Тому він одним із перших підняв цю проблему й ініціював парламентські заходи щодо її розв’язання. Запропонований ним проект виборчої реформи не передбачав національних обмежень, давав можливість як українцям, так і полякам балотуватися у всіх виборчих округах, виходив із засад загального, безпосереднього, рівного й таємного права голосування, тобто ґрунтувався на демократичних принципах.

Тісні зв’язки з народними масами та відстоювання їх інтересів, гострий розум і відчуття потреб часу, високий культурний рівень й ораторське мистецтво, енергійність та ініціативність були тими чинниками, які висунули Є.Олесницького у число впливових політичних діячів Східної Галичини. А факти пропонування йому посад віце-маршалка Галицького сейму та члена Крайового Виділу підтверджували величезний політичний авторитет Є.Олесницького не лише серед українських, а й серед польських політиків та офіційного Відня. Він став одним із головних провідників галицького політикуму і його репрезентантом на найвищих державних рівнях кінця XIX – початку XX ст. Водночас саме лідерство Є.Олесницького в українській політиці непокоїло певних її учасників, чим був зумовлений конфлікт в середовищі Української національно-демократичної партії.

У **висновках** узагальнено результати дослідження, сформульовано основні його положення, що виносяться на захист.

1. Формування світогляду та активної громадсько-політичної позиції Є.Олесницького відбувалося під впливом родинного виховання, “громадівського” оточення Тернопільської гімназії, української громади юридичного факультету Львівського університету, а також у процесі діяльної журналістської, редакторсько-видавничої, літературної та театральної діяльності.

2. Є.Олесницький був співтворцем нового етапу українського національного відродження – “адвокатської ери” і зарекомендував себе на правничій ниві як високоморальна людина, добрий промовець, професійний юрист, який послідовно відстоював національні та соціально-економічні права українців Східної Галичини.

3. Із метою розвитку української освіти, поширення національної самосвідомості, формування навичок цивілізованого господарювання Є.Олесницький став співзасновником “Просвіти” у Львові. Його керівництво стрийською філією сприяло освітньо-культурному та економічному життю українців Стрийщини.

4. Особливі заслуги Є.Олесницького у розвитку кооперативного руху як відомого організатора і провідника “Задаткової каси”, Крайового союзу господарсько-молочарського у Стрию, Крайового союзу господарсько-торговельних спілок, Крайового союзу для хову і збуту худоби у Львові.

5. Є.Олесницький був керівником і реформатором товариства “Сільський господар”, що перетворив його у головну селянську громадсько-економічну установу Східної Галичини початку ХХ ст. Керівні посади у господарських товариствах місцевого, крайового і навіть загальнодержавного масштабу Є.Олесницький використав для популяризації демократичних економічних ідей та їх практичної реалізації в українському середовищі.

6. Знаний галицько-український політик і парламентарій, переконаний народовець відстоював послідовну і безкомпромісну опозиційну тактику парламентської боротьби за основні економічні, політичні та культурні прагнення українського народу. Формування політичних переконань та

перспектив лідерства Є.Олесницького в українській політиці відбувалося завдяки його участі у селянських вічах, передвиборчих кампаніях, праці в громадських організаціях та Українській національно-демократичній партії.

7. Формуванню зрілого і впливового політика сприяла праця в Галицькому сеймі в період очолення ним української фракції, а також австрійському парламенті та Загальній Українській Раді у Відні. Авторитетний парламентарій обґрунтував і задекларував позицію українців в економічних та освітніх питаннях. Його політична діяльність сприяла піднесенню національної й громадянської свідомості широкого українського загалу, підготувала ґрунт для боротьби за виборчу реформу і за національно-територіальну автономію Східної Галичини в рамках Австро-Угорщини.

8. Змагання за демократизацію виборчої системи Є.Олесницький вважав важливою складовою політичної програми українців; ініціював парламентські заходи щодо її розв'язання, запропонувавши власний проект виборчої реформи до крайового сейму. Він став одним із головних провідників галицького політикуму, його репрезентантом на найвищих державних рівнях початку ХХ ст. Притаманні йому демократичність поглядів, політичний досвід, відданість ідеалам українського національного відродження можуть стати взірцем для формування інституту політичного лідерства на сучасному етапі та зростання нового покоління українських політиків. Є.Олесницький справив значний вплив на розвиток українського відродження і відіграв вагомую роль у самоутвердженні української нації.

Основні положення дисертації викладено в публікаціях:

1. Чуйко І. Дитячі та юнацькі роки Євгена Олесницького // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. М.М.Алексієвця. – Тернопіль. – 2003. – Вип. 4. – С. 353–358.

2. Чуйко І.С. Адвокатська діяльність Євгена Олесницького // Сторінки історії: Збірник наукових праць / Відп. ред. Н.Ф.Гнатюк. – К.: ІВЦ С81 “Видавництво “Політехніка”, 2004. – Вип. 19. – С. 282–293.

3. Чуйко І. Формування світогляду Євгена Олесницького у львівський період його діяльності (1878–1891) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. М.М.Алексієвця. – Вип. 1. – Тернопіль: ТДПУ, 2004. – С. 61–67.

4. Чуйко І.С. Роль Є.Олесницького у розбудові крайового хліборобського товариства “Сільський господар” // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 9. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. П.С.Григорчука. – Вінниця, 2005. – С. 125–131.

5. Чуйко І.С. Роль Є.Олесницького у діяльності товариства “Просвіта” // Перспективи. Науковий журнал. Серія: філософія, історія, соціологія, політологія / Ред. А.І.Кавалеров, А.В.Місуно. – Одеса, 2005. – № 1(29). – С. 103–109.

6. Чуйко І. Євген Олесницький: сторінки життєпису. Історико-біографічний нарис. – Тернопіль: Принтер-Інформ, 2005. – 206 с.

7. Чуйко І. Адвокатська діяльність Євгена Олесницького // Суспільство: історія, методологія дослідження, практика. Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, м. Тернопіль, 18 червня 2004 р. – Тернопіль, 2004. – С. 77–78.

8. Чуйко І.С. Формування національно-патріотичного світогляду Євгена Олесницького // Гуманізм та освіта. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 21–23 вересня 2004 р. В 2-х томах. Том 2. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – С. 239–243.

9. Чуйко І. Діяльність Євгена Олесницького у товаристві “Просвіта” // Тези 58-ої Міжнародної конференції молодих вчених “Каразінські читання”, присвяченої 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні / 22 квітня 2005 р. / .

10. Чуйко І.С. Участь Євгена Олесницького у кооперативному русі // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К.: Поліграфічний центр “Фоліант”, 2005. – Т. IV. – С. 159–171.

11. Матейко Р., Чуйко І. Євген Олесницький – видатний уродженець Тернопілля: витоки політичної біографії // Історичні пам’ятки Галичини. Матеріали другої наукової краєзнавчої конференції 24 листопада 2004 р. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – С. 389–396.

12. Чуйко І. Діяльність Євгена Олесницького в австрійському парламенті (1907–1917) // Матеріали п’ятої Буковинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 130-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У двох томах. Том 1: Історія України. Краєзнавство. – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – С. 149–154.

АНОТАЦІЯ

Чуйко І.С. Громадська та парламентська діяльність Євгена Олесницького (1860–1917 рр.). Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України. – Інститут українознавства ім. І.Крип’якевича НАН України. – Львів, 2007.

Простежено формування та еволюцію світоглядних позицій відомого українського громадсько-політичного діяча, економіста, адвоката, політика кінця ХІХ – початку ХХ ст. Є.Олесницького. Проаналізовано професійну, редакторсько-видавничу і журналістську роботу. Показано культурно-просвітню та економічну діяльність у товариствах “Просвіта” і “Сільський господар”, внесок у розвиток українського кооперативного руху Східної Галичини. Кваліфікований адвокат, професійний економіст і кооператор значну увагу приділяв політичній та парламентській праці у Галицькому сеймі, австрійському парламенті, Українській національно-демократичній партії, Загальній Українській Раді. Документально доведено, що діяльність Є.Олесницького як провідного політика Східної Галичини відповідала

культурним, господарським, політичним та національним прагненням українців.

Ключові слова: Євген Олесницький, громадсько-політична та парламентська діяльність, Галицький сейм, австрійський парламент, кооперативний рух.

АННОТАЦІЯ

Чуйко И.С. Общественная и парламентская деятельность Евгения Олесницкого (1860–1917 гг.). Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – История Украины. – Институт украиноведения им. И.Крипьякевича НАН Украины. – Львов, 2007.

На основании опубликованных и архивных материалов, периодической прессы, воспоминаний, отечественной и зарубежной историографии комплексно исследовано общественную и парламентскую деятельность Е.Олесницкого – известного украинского общественно-политического деятеля, экономиста, адвоката, политика конца XIX – начала XX ст.

Проанализировано формирование и эволюцию мировоззренческих позиций Е.Олесницкого, охарактеризованы первые общественно-политические шаги. Изучено его редакторскую, издательскую, журналистскую, литературную, театральную, а также профессиональную деятельность. Освещена культурно-просветительская и общественно-экономическая работа Е.Олесницкого в сообществах “Просвита” и “Сельский gospodar”. Исследован его вклад в развитие украинского кооперативного движения Восточной Галичины. Определено, что Е.Олесницкий был квалифицированным адвокатом, профессиональным экономистом и кооператором, талантливым организатором и общественным деятелем. Формирование его политических взглядов и перспектив лидерства в украинской политике осуществлялось (происходило, совершалось) благодаря участию в крестьянских вечах, предвыборных

кампаниях, деятельности в общественных организациях и Украинской национал-демократической партии. Значительное внимание в работе уделено политической и парламентской деятельности Е.Олесницкого в Галицком сейме, австрийском парламенте, Загальной Украинской Раде. Довольно много (немало) усилий он приложил для борьбы за демократизацию избирательной системы, предложив собственный проект избирательной реформы к краевому сейму. Документально зафиксировано, что деятельность Е.Олесницкого как известного политика Восточной Галичины конца XIX – начала XX ст. больше всего отвечала культурным, хозяйственным, политическим и национальным стремлениям украинцев. Продемонстрирована его существенная роль и место в общественной и политической жизни Украины того времени.

Ключевые слова: Евгений Олесницкий, общественно-политическая и парламентская деятельность, Галицкий сейм, австрийский парламент, кооперативное движение.

ANOTATION

Chuyko I.S. Public and Parliamentary Activities of Yevhen Olesnytskyu. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate degree in historical studies. Speciality 07.00.01. – History of Ukraine. – Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. – Lviv, 2007.

The dissertation investigates all aspects of the public and parliamentary activities of Yevhen Olesnytskyu, famous Ukrainian public activist, economist, lawyer and politician of the turn of the 20-th century. His activities are analyzed on the basis of published and archival materials, periodicals, memoirs and studies of Ukrainian and foreign historians. The author traces down the formation of the social and political views of Olesnytskyu and his first steps in the politics, characterizes his professional activity and analyzed his contributions to the periodicals. Also the cultural and economic activities of Olesnytskyu in Ukrainian societies Prosvita and Silskyu Hospodar are studied in detail, in particular his role in the development of the Ukrainian coop-

erative movement. The main part of the dissertation is devoted to the political and parliamentary activities of Olesnytskyy in the Galician Sejm (Diet) and Austrian parliament that were inspired by the cultural, economic, political and national aspirations of the Galician Ukrainians.

Key words: Yevhen Olesnytskyy, public, political and parliamentary activities, Galician Diet, Austrian parliament, cooperative movement.

Ризограф Інституту українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України

Львів, вул. Козельницька, 4.

Підписано до друку лютого 2007 р.

Умов. друк. арк. 1,0. Замовлення № . Тираж 100 прим.